

Píše Lukáš Holeček

(E*forum, 06. 03. 2024)

Čtenářský postoj k dílu **Ignáta Herrmanna** představuje pomyslný indikátor našeho vztahu k spletitým dějinným vrstvám české kultury stejně jako k moderním uměleckým tendencím z přelomu 19. a 20. století, jež tvorbu tohoto spisovatele zdánlivě míjely. Může nám tedy dnes cokoliv z jeho díla, jež za několik desetiletí v nesčetných variacích zkarikovaly literárněhistorické příručky, ještě vůbec co říci? Autorský kolektiv v čele s historiky Pavlou Koritenskou a Josefem Šrámkem se ve dvojici publikací **V pevnosti** (2021) a **Něco ze vzpomínek hradeckých a další střípky** (2023) pokusil Herrmannovy texty znovu oživit.

A nutno říci, že se jim to povedlo velmi zdařile. Obě knihy čtvercového formátu jsou koncipovány obdobně – obsahují reedici Herrmannových textů vztahujících se k městu Hradec Králové, na něž navazují historické studie. Ty zasazují dominantní témata Herrmannových vzpomínek (prusko-rakouská válka, školní docházka, život v pevnostním městě, příbuzenstvo z řad vážených hradeckých občanů) do kontextu a v neposlední řadě téměř monograficky rekapituluje a dokumentuje život a dílo Ignáta Herrmanna (včetně příběhu jeho pracovny, kterou městu věnoval i s částí rukopisné pozůstalosti) a doplňuje je o nové poznatky vycházející z dlouhodobého studia jeho pozůstalosti. V obou knihách se přitom klade důraz na obrazový materiál z bohatých sbírek Muzea východních Čech v Hradci Králové, které obě knihy vydalo. Nejen obsahem, ale i grafickou výpravou obě publikace vykračují z rámce regionální literatury a nabízejí cenné poznatky v průsečících mnoha oborů a perspektiv.

Do značné míry se autorům po letech podařilo přitáhnout k Ignátu Herrmannovi zaslouženou a nepředpojatou pozornost. O rehabilitaci Herrmannova díla se po Josefu Jedličkovi a jeho eseji *O maloměšťáctví aneb Otec Kondelík* (v souboru *České typy aneb Poptávka po našem hrdinovi* /1992/) pokusil v polovině devadesátých let 20. století Bohuslav Blažek ve stati *Čím se provinil Ignát Herrmann* (*Kritický sborník* 15, 1995, č. 4, s. 48–56), o něco později na něj navázala Dagmar Mocná v knize *Případ Kondelík. Epizoda z estetiky každodennosti* (2002). Kulturní střety o Herrmanna probíhající po celé 20. století se koncentrovaly k fenoménu „kondelíkovství“ nebo „měšťáctví“ (s různými ideologickými a politickými nánosy). Blažek na rozdíl od Jedličky a Mocné upřel pozornost jinam – na Herrmannovi vyzdvihl vypravěčskou autentičnost, schopnost evokovat životní realitu minulé doby a důvěrný vztah k lidem všech sociálních tříd bez jakýchkoliv předsudků.

Tyto atributy jsou nejvíc patrné v jeho memoárových a vzpomínkově laděných pracích. Ovšem Herrmann nebyl profesionální „vzpomínač“ sentimentálně zpřítomňující staré

dobré časy - vždyť zejména kniha *V pevnosti* nepojednává o idylické době. Hodnota jeho prací vyplývá z upřímného zájmu o univerzální zkušenosti obyčejných lidí (situace, jako je válka, péče o rodinu, dětské fantazie a hry, vztahy různých sociálních vrstev). Jeho historiograficky zaměřené soubory jako *Blednoucí obrázky* (1905, 1929), *Před padesáti lety* (1924–1938) nebo *O živých a mrtvých* (1921–1939) dnes mohou pozoruhodně korespondovat s historiografickými výzkumy každodennosti, zájmem o život obyčejných lidí nebo s otázkami narativity historie a role „vyprávěné“ paměti.

Kromě Prahy věnoval Herrmann podstatnou část své „vzpomínkové“ tvorby městu Hradec Králové, kde jeho rodina díky jeho dědečkovi, známému hradeckému knihtiskaři Janu Hostivítu Pospíšilovi, zapustila pevné kořeny. Herrmann zde žil od roku 1857, tedy od svých tří let, kdy se sem rodina přestěhovala z Chotěboře, až do roku 1868, kdy odešel do Prahy na kupeckou školu, a právě těchto devět let tvoří hlavní těžiště jeho hradeckého vzpomínání. Život ve městě měl v této době specifický ráz, protože podobně jako Terezín nebo Josefov měl Hradec od konce 18. století status pevnostního města, který značně určoval podobu života jeho obyvatel. Tím spíše, když se město v roce 1866 ocitlo v epicentru prusko-rakouské války a nedaleko vrchu Chlum se odehrála rozhodující bitva, jež dopadla v neprospěch habsburského mocnářství.

Své vzpomínky na Hradec Králové na pozadí prusko-rakouské války Herrmann publikoval nejprve na pokračování v roce 1896 (pod pseudonymem Vojta Machatý) v sérii článků otiskovaných v *Národních listech*, v roce 1936 byly vydány knižně jako bibliofilský tisk pod názvem *V pevnosti*. První svazek nové herrmannovské publikace opatřený stejným titulem obsahuje edici tohoto hůře dostupného spisu, který editoři drobně jazykově upravili a doplnili věcnými poznámkami. Poznámky jednak rozšiřují text o další souvislosti, jednak vysvětlují dnes už méně známé výrazy týkající se hlavně vojenských či dalších dobových reálií. Spolu s bohatým obrazovým materiálem a mimořádně povedenou grafickou úpravou tak před námi Herrmannův text doslova ožívá spolu s autorovými vzpomínkami, emocemi a zkušenostmi. Jeho vyprávění zůstalo i po více než sto letech čtivé, oprostěné od literárních manýr, psané z potřeby sdílení vlastních zážitků a dojmů. Ty se klenou od nejistých květnových dní roku 1866, kdy se civilní obyvatelstvo města muselo rozhodnout, zda v případě vojenské uzávěry zůstane, nebo odejde, přes dychtivé sledování pochodujícího sebevědomého rakouského vojska až po obrazy utrpení a chaosu po neúspěšné červencové bitvě, kdy bylo navíc město pruskými vojsky ostřelováno: „Žádná obraznost lidská nedovede vypsati tento obraz největšího zmatku, největšího úpadku kázně, nevidaného překotného utíkání. Ale nedovede to ani vypsati ten, kdo byl očitým svědkem, ať účastníkem v řadách roztříštěné armády, ať pouhým divákem. Na postižení tohoto divadla nestačilo dvě oči, na vyličení nestačí ústa sebe výmluvnější. Jenom ve vlastní paměť každého jednotlivce vtiskly se výjevy tohoto zmítání a převalování - ale vtiskly se k nezapomenutí do smrti nejdelší“ (s. 78–79).

Druhá z herrmannovských publikací nese titul *Něco ze vzpomínek hradeckých a další střípky*. Jde o edici dvou vzpomínkových textů, jež Herrmann vydal tiskem, a čtyř textů

z jeho rukopisné pozůstalosti. Tématem Herrmannových reflexí je zde převážně škola, na kterou nevzpomíná se sebedojímavým patosem, ale se zájmem o vše, co je schopen si vybavit, a oživit tak dávno zašlé děje, místa, osoby (např. proměnu města na počátku školního roku, kdy si studenti z venkova museli ve městě nalézt ubytování).

Výslednicí takového „vzpomínání“ je snaha podat ucelený a věrný obraz toho, jak se věci udály. K Herrmannovu psaní patřila i snaha ověřovat si fakta a data v historických pramenech - ne kvůli puntičkářskému lpění na přesnosti, ale pro hodnověrnost vyprávěného. Poznámky editorů spíše potvrzují, že autorova paměť byla velmi dobrá. Herrmannova radost z vyprávění, která vždy bývá trochu mnohomluvná, vyrůstá z potřeby sdílení zkušenosti, z ohledávání toho, co z minulosti zůstává nadčasové. Je už věcí čtenáře, nakolik je schopen docenit autorovo tradiční vypravěčství formované rozsahem povídkové přílohy denního tisku.

Ostatně výše zmíněný Bohuslav Blažek nejpřesněji vystihl podstatu a také cennou devizu Herrmannových vzpomínkových textů, s níž se můžeme seznámit také ve dvou právě vydaných publikacích: „Jeho přístup k dějinnosti pak byl v dokonalém rozporu s pojetím, na kterém stála a s níž padala česká sebemytující, mlžící a žvanivá poloanonymní literární historie od počátku století, pojetím, v němž ostatně vězí dodneška. U Herrmanna nenajdeme hotové soudy, apriorní kritéria v duchu služby ideologií, potřebu vyrovnávat se s nestrávenými Velkými Vzory, povinné napodobování Velkých Žánrů ani křeč smrtelné Vážnosti“ (Blažek 1995, s. 55).

Ignát Herrmann: *V pevnosti. Kritická reedice knihy Ignáta Herrmanna*. Eds. Pavla Koritenská a Josef Šrámek. Hradec Králové: Muzeum východních Čech, 2021, 223 s.; týž: *Něco ze vzpomínek hradeckých a další střípky*. Eds. Pavla Koritenská a Josef Šrámek. Hradec Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové, 2023, 219 s.

www.ipsl.cz